

Globalització i relacions internacionals

Laura Albareda

PID_00197448

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Aproximació a la disciplina de les relacions internacionals: impacte de la globalització	7
2. Aproximacions teòriques a les transformacions globals	10
2.1. Aproximació a la interdependència complexa	10
2.2. Règims internacionals	11
3. Globalització: anàlisi dels processos i debat teòric	13
3.1. Aproximació al concepte de <i>globalització</i>	13
3.2. Aproximació al debat teòric i ideològic entorn del concepte de <i>globalització</i>	15
3.3. La teoria crítica i la globalització	17
4. Globalització econòmica: anàlisi de les principals dimensions	19
4.1. Transnacionalització de la producció de les empreses	19
4.2. Integració dels mercats comercials	22
4.3. Transnacionalització del sistema financer internacional	24
5. Impactes de la globalització en la política mundial i en les relacions internacionals	28
5.1. Globalització: principals impactes i transformacions en el sistema internacional	28
5.2. Globalització i societat postinternacional	30
5.3. Globalització: implicacions culturals i societat xarxa	32
Resum	34
Bibliografia	37

Introducció

Aquest mòdul posa el focus en l'anàlisi de la globalització i l'impacte que té en la disciplina de les relacions internacionals. Per això, analitzarem el context d'origen i l'evolució de la teoria de les relacions internacionals al segle XX per entendre les transformacions que van implicar la fi de la guerra freda i la caiguda del mur de Berlín el 1989 i els impactes de la globalització econòmica contemporània.

En aquest sentit, us volem introduir en l'evolució de la disciplina de les relacions internacionals (RI) i l'evolució que ha tingut des del començament, al principi del segle XX, per entendre l'evolució teòrica, a partir de l'aportació d'aproximacions teòriques com la interdependència complexa, els règims internacionals i la teoria crítica. Després analitzarem les principals dimensions de la globalització, per a avançar amb l'anàlisi dels impactes que ha tingut en el debat teòric contemporani.

Objectius

Amb la lectura d'aquest mòdul heu de ser capaços del següent:

1. Entendre l'evolució de la disciplina de les relacions internacionals i l'aparició del debat teòric del concepte de *globalització*.
2. Conèixer el concepte de *globalització* en l'estudi de les relacions internacionals i aprofundir-hi.
3. Entendre les principals dimensions de la globalització contemporània i l'estudi d'aquesta globalització.
4. Analitzar les principals conseqüències i transformacions de la globalització en el sistema internacional i en l'emergència del que s'ha anomenat *societat postinternacional*.

1. Aproximació a la disciplina de les relacions internacionals: impacte de la globalització

L'estudi de les **relacions internacionals** o **estudis internacionals** té com a objectiu l'anàlisi i l'estudi dels temes polítics, econòmics, mediambientals, socials, culturals en l'esfera que va més enllà de les fronteres d'un estat i que s'esdevé en l'espai que s'anomena *internacional*, *transnacional* i *global*. Aquesta anàlisi integra l'estudi de les relacions intergovernamentals, multilaterals i transnacionals en què participen actors com els governs, les organitzacions intergovernamentals, les organitzacions no governamentals o les empreses transnacionals.

La disciplina de les relacions internacionals va emergir com a disciplina acadèmica a la fi de la dècada de 1910 al Regne Unit i des de llavors ha generat un important corpus de literatura científica. L'objectiu inicial de la disciplina acadèmica va ser analitzar els grans temes del sistema internacional que havien comportat la generació de la Primera Guerra Mundial i les crisis entre els estats i la guerra. Els primers autors i les primeres escoles intentaven analitzar les relacions interestatals i el conflicte, tenint en compte el marc jurídic, diplomàtic i polític internacional. En aquesta etapa, el convuls marc de relacions polítiques, bèl·liques i diplomàtiques interestatals en el període d'entreguerres i la Segona Guerra Mundial van marcar l'esdevenir de la disciplina en les primeres dècades.

L'evolució de la disciplina durant tot el segle xx ha estat molt dinàmica, sobretot tenint en compte les diferents escoles que van marcar el pensament durant la guerra freda i l'evolució d'aquest pensament (Salomón, 2002). La teoria de les relacions internacionals ha estat alimentada per diferents aproximacions teòriques que han estat en debat constant, com l'idealisme, el liberalisme, el neoliberalisme o institucionalisme, el realisme, l'estructuralisme, la teoria crítica o el marxisme, el postfuncionalisme. Les aportacions científiques i el debat ontològic i epistemològic han anat construint així un corpus científic i complex basat en els debats científics positivistes i postpositivistes que marquen l'esdevenir de l'evolució epistemològica i ontològica de la literatura.

Aquest mòdul té com a objectiu explicar l'emergència de l'estudi de la globalització econòmica i l'aparició dels conceptes de governança global i globalització en les dues últimes dècades del segle xx. En aquest sentit, tots dos conceptes comencen a emergir en la recerca i el debat teòric a la fi de la dècada de 1970. Aquesta emergència es deu als impactes causats pels canvis econòmics i tecnològics esdevinguts en el context de l'economia internacional. En primer lloc, hem de tenir en compte l'impacte de la **transnacionalització dels**

Lectura recomanada

E. Barbé (2007). *Relaciones internacionales* (3a. ed.). Madrid: Tecnos.

Per a tenir una perspectiva àmplia de les escoles i les dinàmiques entre les aproximacions, llegiu l'article següent:

M. Salomón (2002). "La teoría de las relaciones internacionales en los albores del siglo XXI: Diálogo, disidencia, aproximaciones". *Revista Electrónica de Estudios Internacionales* (núm. 4). [Data de consulta: 21 d'octubre del 2010].

mercats de capitals. En segon lloc, hem de tenir en compte l'impacte de les **noves tecnologies de la informació i la comunicació**, l'emergència de la societat xarxa i les seves conseqüències polítiques, socials o mediambientals. En tercer lloc, hem de tenir en compte el que va representar la **caiguda del mur de Berlín** el 1989 i el **final de la guerra freda**, que van marcar un moment d'emergència de noves aproximacions teòriques i nous temes d'estudi. Aquests tres elements van marcar la transformació dels temes d'anàlisi de la disciplina, que va anar integrant en l'estudi l'anàlisi de l'economia política internacional i la globalització.

En aquest context, aquestes transformacions van implicar l'emergència de nous temes d'estudi de les relacions internacionals que anaven més enllà de les relacions interestatals, i de cooperació i conflicte bèl·lics que havien marcat la disciplina en el període de la guerra freda.

Durant la major part del segle XX, els corrents dominants en la teoria de les RI s'han establert sobre una visió estatal cèntrica de les relacions internacionals. Des del punt de vista de la teoria i la recerca, l'estat nació s'ha considerat el principal actor internacional amb capacitat d'actuació i incidència en la política mundial. Aquesta perspectiva ha comportat que, bàsicament fins a la dècada de 1980, la governança mundial s'hagi analitzat des de l'estudi del poder dels estats nació i de les relacions interestatals, i també des de l'estudi de les organitzacions intergovernamentals des del punt de vista de la construcció de la pau i l'estudi del conflicte bèl·lic. Aquest panorama, però, ha canviat en les últimes dècades, quan hi ha hagut diferents propostes de recerca que han analitzat el paper dels actors no governamentals, empreses transnacionals i organitzacions de la societat civil global, en la política mundial.

L'origen d'aquest canvi de perspectiva s'ha de buscar en les transformacions provocades en el sistema internacional pels processos de globalització econòmica i el final de la guerra freda.

L'estudi de les relacions internacionals ha acabat essent una disciplina cada vegada més multidimensional i multidisciplinària, que vol analitzar un sistema internacional gradualment més complex, a causa de la integració tant de nous actors polítics com de nous temes d'estudi i àrees de recerca (Barbé, 2003).

Entre els nous temes analitzats en el marc de la disciplina de les relacions internacionals en els últims anys, hi ha la globalització, la transformació de l'ordre mundial i de les polítiques de les diferents agències estatals (polítiques econòmiques, de cooperació al desenvolupament, de cooperació cultural, d'immigració, de medi ambient), la transformació i els reptes de les organitzacions multilaterals (l'Organització Mundial del Comerç, l'Organització de les Nacions Unides, el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional), la trans-

⁽¹⁾Sigles, en anglès, de Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-àfrica.

formació i l'emergència de nous règims internacionals publicoprivats com el de la sostenibilitat, el canvi climàtic, l'emergència de les organitzacions econòmiques regionals, l'eclosió dels nous països emergents, els BRICS¹, la transformació de l'economia política internacional i les noves formes de governança global, el terrorisme internacional, els nous riscos globals i de seguretat, com la gestió de l'aigua, la seguretat alimentària, els drets de propietat intel·lectual i la modificació genètica.

En la dècada de 1990, uns nous estudis centren l'anàlisi en la transnacionalització dels mercats globals, l'expansió de les empreses transnacionals, les crisis econòmiques i financeres i les conseqüències d'aquestes crisis en la governança econòmica i financera transnacional, el comerç internacional, els drets de propietat intel·lectual. Uns altres àmbits d'anàlisi s'enfoquen en l'estudi dels processos de la governança global vinculada als nous reptes mediambientals com el canvi climàtic, la gestió de l'aigua i la gestió dels béns públics globals o la governança global del planeta. En aquesta complexitat de temes d'estudi també destaca l'anàlisi sobre el desenvolupament de noves formes de regulació no vinculant² elaborades en marcs publicoprivats, i la transformació de les iniciatives de governança, el desenvolupament sostenible, el desenvolupament humà, la seguretat internacional, el terrorisme i el crim organitzat, la proliferació nuclear o els drets humans, els moviments socials, els drets de propietat intel·lectual, per esmentar alguns àmbits importants.

Paral·lelament, per a fer front als impactes produïts per la globalització econòmica –que entre altres coses posen de manifest algunes deficiències de l'estructura política internacional erigida després de la Segona Guerra Mundial– i assumir els nous reptes generats a escala internacional, a la fi del segle XX han sorgit noves formes, nous espais i marcs de governança global (Rose- nau, 1999; Hewson i Sinclair, 1999), com iniciatives i polítiques de governança mediambiental, iniciatives de governança financera, iniciatives de responsabilitat social de l'empresa i sostenibilitat, iniciatives de governança entorn del concepte de *desenvolupament humà i social*, *governança electrònica (e-governance)*, *iniciatives multilaterals d'actors*.

⁽²⁾En anglès, *soft regulation*.

Referències bibliogràfiques

M. Hewson; T. J. Sinclair (eds.) (1999). *Approaches to global governance theory*. Nova York: SUNY Press.

J. N. Rosenau (1999). "Towards an ontology for global governance". A: M. Hewson; T. J. Sinclair (eds.). *Approaches to global governance theory* (pàg. 287-301). Albany, Nova York: SUNY Press.

2. Aproximacions teòriques a les transformacions globals

Per a entendre els canvis en les relacions internacionals, trobem en la disciplina a partir de la dècada de 1970 l'emergència de nous enfocaments teòrics, que van proposar noves aproximacions ontològiques i epistemològiques amb l'objectiu d'explicar les transformacions globals, i que han influït en l'esdevenir de l'estudi del que avui s'anomena **governança global**. En aquest sentit, hi ha diferents aproximacions teòriques amb un gran impacte en la disciplina que tenen com a objectiu principal explicar aquests processos de transformació i complexitat de la governació mundial (Rosenau, 1990).

2.1. Aproximació a la interdependència complexa

La primera aproximació és el concepte d'**interdependència complexa** teoritzat per Keohane i Nye (1977) en el marc del neoinstitucionalisme o liberalisme institucional.

L'augment de la interdependència de les relacions interestatals durant la guerra freda i l'impuls de les organitzacions intergovernamentals va comportar el desenvolupament de les teories institucionalistes que van donar com a principal enfocament l'estudi de la **complexitat de les noves relacions entre actors**.

La **interdependència complexa** es basa en la idea que hi ha molts canals en les relacions internacionals: les relacions interestatals, les relacions transgovernamentals i les relacions transnacionals.

Les **relacions internacionals** es conceben com a relacions interestatals però vinculades a molts reptes sense que hi hagi un ordre o una jerarquia clara i consistent. En aquest sentit, Keohane i Nye (1977) descriuen la nova agenda de les relacions internacionals, que estava formada per diferents temes com la seguretat militar, el desenvolupament econòmic i la diplomàcia. Consideraven que l'evolució de les relacions internacionals feia que no hi hagués cap d'aquests temes que dominés sobre els altres. En el marc de la interdependència complexa, la força militar no és gaire usada pels governs en la seva relació amb altres governs dins de la regió o respecte als problemes, però sí que ho és en la relació amb altres governs fora de la regió. Com a conseqüència d'això, el liberalisme institucional va explicar mitjançant el concepte d'*interdependència complexa* com, gràcies a les organitzacions intergovernamentals, els estats podien ampliar força la cerca que els interessava, i desenvolupar així un ampli espectre de cooperació i interdependència entre ells. A més, però, Keohane i

Referències bibliogràfiques

R. O. Keohane; J. S. Nye (1972). *Transnational relations and World Politics*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

R. O. Keohane; J. S. Nye (1977). *Power and interdependence. World politics in transition*. Boston: Little Brown and Company.

J. N. Rosenau (1990). *Turbulence in world politics. A theory of change and continuity*. Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press.

Nye (1977) van considerar que les interaccions entre els actors no estatals i les activitats econòmiques transnacionals havien adquirit una dimensió considerable i s'havien de tenir en compte.

En aquest sentit, calia un nou paradigma d'anàlisi, ja que les relacions transnacionals no es podien analitzar en vista dels marcs i de les metodologies imperants en el corrent realista clàssic, que enfocava l'anàlisi en les relacions de conflicte bèl·lic entre els estats. Per primera vegada en la disciplina, el concepte d'**interdependència econòmica** mostrava la vulnerabilitat dels estats que competien en els mercats. I es va considerar important analitzar la interdependència econòmica i la consideració del paper dels actors no estatals privats en la dinàmica de les relacions internacionals.

La teoria de la interdependència complexa va comportar per a la disciplina una nova agenda de recerca que permetia portar l'anàlisi més enllà de l'alta política dirigida als estudis de pau, seguretat i anàlisi dels conflictes. Així, van començar a entrar en l'agenda alguns temes que fins llavors eren considerats de baixa política, com l'anàlisi dels aspectes socials i econòmics, que implicaven prestar atenció en la relació entre una pluralitat d'actors públics i privats. Els treballs de Keohane i Nye (1972, 1977) han estat determinants per a l'evolució del concepte d'*actor internacional* i l'acceptació de l'estudi de la política mundial que superava la visió de la societat d'estats.

2.2. Règims internacionals

La segona aproximació teòrica que es va acostar a la transformació de les relacions internacionals en les últimes dècades del segle passat és la teoria dels règims internacionals.

La **teoria dels règims internacionals** deriva de la tradició liberal i es basa en la idea que les institucions internacionals (règims) afecten el comportament dels estats i d'altres actors internacionals. Assumeix que la cooperació es pot donar en un sistema d'estats anàrquics, mitjançant aquests règims de cooperació.

La introducció del concepte de *règim internacional* en l'estudi de les relacions internacionals es deu a Ruggie (1975), que el va fer servir per a referir-se a les institucions internacionals que canalitzen la cooperació interestatal.

Ruggie (1975) defineix el règim de la manera següent:

"Conjunt de mútues expectatives, normes i regulacions, plans, energies organitzatives i compromisos financers, que han estat acceptats per un grup d'estats."

Règim internacional

El concepte de Ruggie (1975) el va difondre Oren Young (1980) i va acabar essent un dels instruments analítics més importants dels anys vuitanta per al corrent dominant en les relacions internacionals.

No obstant això, l'autor més significatiu pel que fa a l'anàlisi dels règims internacionals és Krasner (1983), que va afermar la visió dels règims internacionals com a règims entre estats i la va ampliar obrint-los a la participació d'altres actors.

Segons el mateix Krasner (1983, pàg. 2):

“Els règims internacionals són un conjunt de principis, normes, regles i procediments de presa de decisions, tant implícits com explícits, entorn dels quals convergeixen les expectatives dels actors en un àmbit determinat de les relacions internacionals.”

Des de la dècada de 1980, la teoria dels règims ha aportat nous treballs a la literatura de les relacions internacionals. Com ha destacat Ibáñez (2005), els règims internacionals han tingut un paper rellevant en l'anàlisi dels actors no estatals, ja que l'estudi dels règims internacionals:

- 1) Ha subratllat la importància de la **cooperació entre actors**.
- 2) Ha destacat la **diversitat i el significatiu pes dels sectors no militars** en les relacions internacionals.

Els estudis sobre els règims internacionals analitzen les noves formes de cooperació internacional entre els estats, des d'un enfocament analític dels actors i de les dinàmiques concretes. En qualsevol cas, l'estudi de la cooperació internacional va permetre tenir en compte la participació d'altres actors no estatals. D'aquesta manera, l'enfocament i la visió sobre la política internacional es va ampliar integrant en l'objecte d'estudi l'anàlisi dels processos de presa de decisions entorn dels quals convergeixen les expectatives de diferents actors en una àrea concreta de les relacions internacionals.

Amb tot, la teoria dels règims internacionals ha permès ampliar les preguntes d'anàlisi i recerca sobre l'elaboració de normes internacionals i ha aportat una metodologia d'anàlisi innovadora que permet incorporar la perspectiva d'altres actors no estatals, com les empreses, en els processos de negociació i presa de decisions respecte a l'elaboració de polítiques i normes internacionals. Les noves preguntes se centren en el perquè i en quines circumstàncies els estats estableixen relacions de cooperació institucional i construeixen institucions de cooperació.

Teories realistes

Les teories realistes no donen importància als processos de cooperació entre els actors internacionals.

Referències bibliogràfiques

- J. Ibáñez (2005). *El control de Internet: Poder y autoridad en los mercados electrónicos*. Madrid: Catarata.
- S. Krasner (ed.) (1983). *International regimes*. Ithaca, Nova York: Cornell University Press.
- J. G. Ruggie (1975). “International responses to technology: concepts and trends”. *International Organization* (vol. 29, núm. 3, pàg. 557-583).
- Young, O. (1980). “International Regimes: Problems of Concept Formation”. *World Politics* (vol. 32, pàg. 331-356).

3. Globalització: anàlisi dels processos i debat teòric

En aquest apartat analitzarem com, en les últimes dècades, l'impacte de la globalització ha estat tan important en les relacions internacionals que, com a conseqüència d'això, la política mundial ha adquirit noves dimensions i han emergit noves formes de governança dels afers globals. Les interconnexions transnacionals generades per la globalització han donat lloc a l'aparició de complexes xarxes de relacions entre molts actors –com els estats i les seves agències governamentals, els governs locals, les comunitats, les organitzacions intergovernamentals i les organitzacions internacionals regionals, els actors no estatals, com les organitzacions no governamentals i les empreses–, i han emergit així noves formes d'institucionalització dels processos de govern de temes transnacionals i globals.

3.1. Aproximació al concepte de *globalització*

El concepte de *globalització* ha estat un dels que s'ha fet servir més en el marc de les ciències socials en les últimes dècades, sobretot en l'estudi de les relacions internacionals, per a explicar les transformacions globals experimentades en l'estructura econòmica mundial en les últimes dècades. Un dels estudis més importants és l'anàlisi publicada per Held i altres en un treball de recerca col·lectiva publicat el 1999.

En l'estudi van definir la globalització de la manera següent:

“Un conjunt de processos multidimensionals, més que un procés individual, esdevingut en l'últim terç del segle XX en l'economia i la política internacionals, que ha ampliat, estès i aprofundit les interconnexions socioeconòmiques arreu del planeta, i ha augmentat les interdependències espaciotemporals i la magnitud que tenen, fet que ha provocat que els intercanvis i fluxos econòmics, polítics, socials i culturals transcendeixin avui els marcs i les fronteres dels estats nació.”

Held i altres (1999, pàg. 17)

La **globalització** ha comportat l'estrenyiment i la intensificació de les activitats i dels intercanvis econòmics, socials i culturals entre els països, més enllà de les economies nacionals. Aquests reajustaments s'han ampliat en un marc espacial planetari, de manera que ha augmentat l'extensió, la intensitat, la velocitat i l'impacte, i ha generat fluxos d'interacció transcontinentals, transnacionals i interregionals que abans no hi eren. A més, la globalització no solament ha influït de manera significativa en les relacions econòmiques internacionals, sinó també en les relacions i l'estructura política, en l'àmbit cultural, en la vida social i la distribució de la riquesa, en la gestió dels recursos naturals i la supervivència del planeta.

Referència bibliogràfica

D. Held; A. McGrew; D. Goldblatt; J. Perraton (1999). *Global Transformations*. Stanford: Stanford University Press.

Un dels elements més importants que expliquen les transformacions experimentades en el marc de l'economia mundial en les últimes dècades és el desenvolupament de xarxes globals de producció vinculades a l'extensió de les activitats i les xarxes empresarials. D'aquesta etapa del final del segle XX, Dunning (1997) en diu una nova època de **capitalisme flexible** o **capitalisme d'aliança**, caracteritzat pel desenvolupament de mercats regionals i globals dinàmics i més competitius, amb una interdependència extensiva dels emplaçaments, de les empreses i les xarxes comercials arreu del planeta, i una divisió del treball internacional basada en la localització d'actius empresarials en clústers regionals d'activitat econòmica.

L'anàlisi dels processos de transformació econòmica del final del segle XX es vincula amb els canvis organitzatius introduïts en les empreses multinacionals o transnacionals. Els canvis en les organitzacions empresarials han impulsat les transformacions globals i afavoreixen el lideratge de les empreses en els nous mercats.

Referència bibliogràfica

J. H. Dunning (ed.) (1997). *Governments, globalizations, and international business*. Oxford: Oxford University Press.

Empreses multinacionals

Les **empreses multinacionals** (EM) o **empreses transnacionals** són les empreses que no solament s'estableixen al seu país d'origen, sinó que també es constitueixen en altres països. Les empreses multinacionals tenen capacitat d'expandir la producció i altres operacions arreu del món, i de deslocalitzar plantes industrials d'un país a un altre. Els processos de fusió i les aliances entre elles els permeten aconseguir un poder i una influència creixents en l'economia mundial. Tenen l'origen en el procés d'ampliació dels mercats al segle XIX i s'han expandit durant la segona meitat del segle XX. L'origen de les actuals empreses multinacionals va ser a la fi del segle XIX, quan algunes empreses europees i nord-americanes van decidir construir fàbriques fora dels seus països d'origen, per mirar de disminuir els costos de transport i evitar els forts aranzels establerts a la importació dels seus productes. Tenint en compte la seva estructura, les empreses multinacionals es poden classificar en:

- **Corporacions integrades horitzontalment:** quan tenen bases de producció en diferents països però produeixen el mateix producte o un de molt semblant (per exemple, Telefónica, BBVA, McDonald's, Apple, Shell, BHP).
- **Corporacions integrades verticalment:** quan produeixen en certs països béns intermedis, que serveixen de proveïment per a la producció final en altres països (per exemple, Inditex, General Motors, Adidas).
- **Corporacions diversificades:** quan produeixen diferents béns o serveis en diferents centres de producció a escala internacional –per exemple, Novartis (productora de medicines i altres productes químics, aliments, pesticides, llavors, etc.), Unilever, Samsung (productora de productes electrònics, indústria pesant, entreteniments, serveis comercials i financers, venda al públic).

Per a entendre bé els processos de globalització i la modificació de les estructures organitzatives de les empreses transnacionals, Dunning (1997) exposa els elements que van originar els canvis:

1) L'augment de la mobilitat dels recursos i les capacitats –sobretot vinculat al coneixement– de les empreses més enllà de les fronteres nacionals.

2) L'increment del valor de les transaccions transnacionals, sia per mitjà del comerç intraempresarial o bé entreempresarial, amb acords de cooperació entre empreses.

3) La reducció dramàtica dels costos de transport i comunicació de llarga distància i les barreres físiques i culturals entre els països.

4) L'increment de la importància dels actius amb límit d'emplaçament, sobretot gràcies a una força de treball amb més formació i a la sofisticació de les infraestructures, que han influït en l'establiment de les activitats de valor afegit de les empreses transnacionals.

Les grans empreses han acabat essent, d'aquesta manera, protagonistes impulsores de la globalització econòmica. Des de 1970, no solament s'han expandit de manera generalitzada més enllà de les seves fronteres per buscar nous mercats, sinó que han reorganitzat la seva producció mitjançant un procés de transnacionalització.

En aquest sentit, el paper de la transformació de l'estructura productiva de les grans empreses, la integració transnacional dels mercats de béns i serveis i l'expansió transnacional dels mercats financers són tres dimensions de la globalització que expliquen com influeixen les empreses en tots els processos globals.

3.2. Aproximació al debat teòric i ideològic entorn del concepte de globalització

Quan s'analitza el concepte de *globalització*, observem que no hi ha una aproximació única a l'anàlisi de la globalització, sinó un seguit d'aproximacions i enfocaments. Per a mirar d'entendre aquesta diversitat, Held i altres (2000) classifiquen el debat en dues aproximacions: els **escèptics** i els **globalistes**. Cadascuna defensa un punt de vista diferent sobre els canvis experimentats per la societat internacional. És evident que es tracta de dues construccions ideals maximalistes, entre les quals se situen una infinitat de perspectives.

Debat axiològic

En aquesta introducció al concepte de *globalització* hem considerat adequat de fer una referència al debat axiològic sobre la globalització. No obstant això, sols apuntem els principals trets dels posicionaments més destacats analitzats per Held i altres (2000).

Referències bibliogràfiques

D. Held i altres (1999). *Global transformations*. Stanford: Stanford University Press.

D. Held; A. McGrew (2000). "The great globalization debate: an introduction". A: D. Held; A. McGrew (eds.). *The global transformation reader. An introduction to the globalization debate* (pàg. 1-50). Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

D. Held; A. McGrew (eds.) (2002). *Governing globalization*. Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

D. Held; A. McGrew (2002a). "Introduction". A: D. Held; A. McGrew (eds.). *Governing globalization* (pàg. 1-24). Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

D. Held; A. McGrew (2002b). *Globalization/Anti-globalization*. Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

Entre els **autors escèptics** hi ha els que consideren que la globalització no és una entitat real, sinó ideològica, que ha estat construïda socialment.

Coincideixen a assenyalar que no som davant un canvi històric fonamental. Entre els autors més importants destaquen **Hirst i Thompson (1996)**, que defensen la tesi que aquests processos corresponen a una fase més en el desenvolupament del capitalisme internacional i comparen l'etapa actual amb la viscuda a la fi del segle XIX. Per a demostrar que no hi ha canvis fonamentals, aquests autors recorren a les estadístiques sobre comerç i inversió internacional i exposen l'existència de cicles expansius anàlegs a l'actual entre 1870 i 1914 i entre 1945 i 1970. A la fi del segle XIX també es va produir un important increment en els intercanvis comercials internacionals. En conseqüència, aquests autors intenten mostrar un paral·lelisme entre aquella etapa històrica i l'època actual. A més, per a rebatre la idea de la pèrdua de poder de l'estat nació, apunten a una tesi important que per a ells contradiu el procés de globalització: en realitat, no es tracta d'una evolució global, sinó sols d'un moviment de regionalització de l'economia mundial.

Entre els escèptics, les idees de regionalització i globalització no són paral·leles, sinó contradictòries. En aquest sentit, no accepten que els estats nació hagin perdut poder, sinó que aquests estats, al costat de les forces del mercat, han estat els impulsors dels nous canvis. Tots aquests arguments deriven en la hipòtesi del "**mite de la globalització**" (Hirst i Thompson, 1996), segons el qual la globalització deixa de ser una realitat per a passar a ser una idea convertida en un mite l'explicació del qual es fonamenta en el raonament erroni que la interdependència econòmica actual ha generat la pèrdua de poder de l'estat nació, que ha estat minat per la internacionalització de l'economia, el poder de les empreses i la governança global dels mercats.

Per als defensors de la **visió globalista**, la globalització és un fet real que s'ha d'analitzar com una nova etapa en la història de la humanitat a partir de les transformacions econòmiques i l'existència d'un nou mercat global el control del qual està en mans de les forces del mercat (Ohmae, 1995).

Conseqüentment, aquests autors defensen l'existència d'un nou espai de poder global, basat en el desenvolupament d'un nou capitalisme global i una nova civilització global enfront dels quals l'estat nació ha perdut la supremacia per l'augment de protagonisme i l'increment d'autoritat d'altres actors transnacionals, com les empreses i els grups financers. En moltes ocasions, aquestes

Referència bibliogràfica

P. Hirst; G. Thompson (1996). *Globalization in question: The international economy and the possibilities of governance*. Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

Hirst i Thompson

Hirst i Thompson (1996) analitzen el desenvolupament de les relacions econòmiques i el poder en els mercats internacionals adquirit per tres regions del món: Amèrica del Nord – liderada pels Estats Units–, Europa i Àsia-Pacífic. Consideren que es tracta d'una concentració del capitalisme mundial en les zones del planeta més desenvolupades.

Referència bibliogràfica

K. Ohmae (ed.) (1995). *The evolving global economy: Making sense of the new world order*. Boston, MA: Harvard Business School Press.

tesis o visions globalistes tenen un component ideològic molt acusat, basat en el neoliberalisme, que defensa el domini de les forces del mercat i la pèrdua de decisió de l'estat nació.

3.3. La teoria crítica i la globalització

Hi ha altres autors allunyats de la ideologia neoliberal que defensen l'existència de les transformacions globals. Entre aquests autors cal destacar **Strange** i **Cox**, que des de l'economia política internacional crítica han analitzat l'existència d'un nou paradigma global, en el qual verifiquen l'augment de poder de les autoritats privades (les empreses transnacionals, els grups financers, les consultories internacionals) enfront del poder dels estats nació.

Strange (1996) analitza els processos de difusió de la supremacia en l'economia mundial i exposa la tesi que les fronteres territorials dels estats ja no coincideixen amb els límits que l'autoritat política estatal manté sobre l'economia i la societat. En conseqüència, es dona una pèrdua de control de l'economia per part dels estats nació i un desplaçament de l'autoritat cap als mercats on les empreses transnacionals exerceixen el domini. Aquesta autora apunta tres premisses que expliquen la pèrdua de legitimitat de l'estat nació en el marc de l'economia política internacional:

- 1) L'asimetria de poder que hi ha entre les grans potències i els petits estats influeix en els desequilibris de dominació.
- 2) És evident la debilitat dels estats davant les conseqüències generades pels canvis tecnològics i, sobretot, les transformacions financeres de l'economia global.
- 3) Avui dia es constata que algunes de les responsabilitats bàsiques de l'estat nació en una economia de mercat nacional, que afecten els mercats globals, no les assumeix convenientment ningú, ni tan sols els estats mateixos.

La teoria crítica va emergir en la dècada de 1970, en el marc de l'anomenat *tercer debat* de les RI, que s'apartava de l'anàlisi duta a terme pels realistes i la visió de la política internacional com una societat estatocèntrica. Ho va fer amb l'objectiu d'aportar a la disciplina una visió emancipadora enfront de la *problem-solving theory* impulsada pel realisme. En aquest context de revisió de les propostes realistes i liberals, va sorgir la consciència que calia integrar en la teoria de les relacions internacionals l'anàlisi de les qüestions epistemològiques i ontològiques. Les **qüestions epistemològiques** es relacionaven amb la justificació i la verificació de les teories del coneixement per a abordar les noves problemàtiques emergents en la política mundial, per a avançar en les metodologies d'anàlisi aplicades i la forma i els objectius de la recerca. Aquests elements, al costat de les **qüestions ontològiques**, que introdueixen la reflexió

sobre la naturalesa dels actors socials, els factors i les estructures històriques en la teoria de les relacions internacionals, van comportar una ampliació de la perspectiva teòrica de la disciplina (Burchill i altres, 2005, pàg. 140).

Aquest debat epistemològic i ontològic va afavorir l'aparició de noves propostes teòriques que van ampliar les perspectives d'anàlisi i van permetre la incorporació d'elements sociològics, econòmics i culturals en l'estudi de les relacions internacionals (García, 2000).

Tot això responia a la incapacitat de les teories realistes nord-americanes per a explicar les transformacions de la societat internacional en la dècada de 1970 (Strange, 1970). Entre aquestes propostes destaca l'obra d'autors com Cox, Gill o Strange, que van aplicar la teoria crítica a l'anàlisi de les relacions internacionals, cosa que va afavorir el desenvolupament de nous debats que van permetre la integració de l'estudi de nous temes i nous actors, sobretot dels actors privats i civils com a actors polítics. Les recerques de Strange i Cox tenien un mínim denominador comú: se centraven en l'anàlisi dels nous actors en la política mundial i, per tant, analitzaven les forces socials que estructuraven les dinàmiques actuals en el nou ordre mundial hegemònic sorgit dels processos de globalització. Tots dos autors tenen en compte l'autoritat dels actors no estatals, sobretot de les empreses transnacionals. Es tractava de propostes d'anàlisi que coincidien en la visió multidisciplinària de les transformacions polítiques provocades pels processos de transnacionalització econòmica, social, política i cultural de la societat internacional. El fet més significatiu d'aquests autors és que el seu punt de vista comportava el final de la separació entre les esferes pública i privada en l'estudi de la política mundial.

Referències bibliogràfiques

L'economia política internacional té l'origen en l'economia política clàssica. Es recull en el treball següent:

C. García (2000). "La contribución de la economía política internacional a la reflexión teórica de las relaciones internacionales". *Revista Española de Derecho Internacional* (vol. LI-1999, núm. 2, pàg. 427-468, 441-445).

S. Strange (1970). "International economics and international relations: a case of mutual neglect". *International Affairs* (vol. 46, núm. 2, pàg. 304-315).

S. Strange (1996). *The retreat of the State*. Cambridge, Anglaterra: Cambridge University Press. [Traduït al castellà a: S. Strange (2001). *La retirada del Estado*. Barcelona: Intermón Oxfam.]

4. Globalització econòmica: anàlisi de les principals dimensions

L'objectiu que perseguim en aquest apartat és analitzar les principals dimensions de processos de globalització econòmica contemporània. Amb això volem fer entendre els impactes que han tingut les transformacions econòmiques i tecnològiques en l'economia transnacional en l'estructura política de la societat internacional i la integració de nous actors en el context d'anàlisi.

L'anàlisi dels processos de globalització econòmica i la incidència que tenen en la transformació de la societat internacional i en la consolidació del poder de les autoritats privades, sobretot de les empreses, fa que hàgim de tenir en compte tres dimensions principals que defineixen els processos de globalització economicotecnològica: la transnacionalització de la producció mundial, la integració dels mercats comercials i la integració dels mercats financers (Ibáñez, 1999).

Lectura recomanada

J. Ibáñez (1999). "La realidad de la globalización: procesos, factores y actores de un incipiente sistema global". *Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas* (vol. 1, núm. 1, pàg. 41-61).

4.1. Transnacionalització de la producció de les empreses

Tradicionalment, en l'àmbit internacional, l'economia capitalista s'ha caracteritzat per l'expansió planetària dels centres de producció industrial i de les xarxes de distribució de productes i mercaderies, impulsades per grans empreses, que amplien el seu poder de mercat mitjançant economies d'escala. Al segle XIX les inversions de les grans empreses en els territoris colonials ja tenien un pes considerable. En aquest sentit, es tracta d'una dinàmica històrica dins de l'economia capitalista.

No obstant això, el que caracteritza la transformació de la transnacionalització de la producció mundial a partir dels anys setanta del segle passat és la intensitat i l'extensió de les xarxes de producció global.

El procés va començar després de la Segona Guerra Mundial (1942-1945), primer amb les empreses transnacionals nord-americanes i després amb les europees i les japoneses. I avui dia amb les empreses asiàtiques, com Corea, la Xina, l'Índia o Singapur, i altres països, com el Brasil o Sud-àfrica. Aquestes empreses, que tenien com a objectiu últim la maximització del benefici empresarial i l'ampliació del poder de mercat, van intensificar les estratègies d'inversió estrangera directa³.

⁽³⁾A partir d'ara, IED.

IED

Tenint com a referència les definicions de l'FMI, de l'OCDE, de la UNCTAD, es considera que la IED és la inversió orientada a la consecució d'un interès durador en una empresa

localitzada en un país diferent del país inversor, amb l'objectiu que l'empresa que inverteix pugui influir significativament en la direcció de l'empresa invertida (Ibáñez, 2005).

Per a poder comparar els canvis en l'estructura productiva mundial des de 1950, Dunning (1993) diferencia dues etapes: la que va entre la Segona Guerra Mundial i els anys setanta del segle passat i l'específica de capitalisme flexible o d'aliança (des de 1973). En el període entre 1950 i 1973 es percep una estructura empresarial de producció intensiva de les grans empreses, que dominen nombroses empreses filials, que controlen mitjançant xarxes pròpies basades en el comerç intraempresarial. En aquesta etapa, la majoria de les empreses tenien l'origen als Estats Units i establien filials en altres països per expandir les operacions productives en diferents mercats per mitjà de l'extensió geogràfica de la producció mitjançant empreses filials en economies industrialitzades i sols incipientment en alguns països en desenvolupament. El que realment canvia a partir de 1973 és que l'expansió de la producció mundial va acompanyada de canvis estructurals en el funcionament intern dels grups empresarials que tendeixen a una integració transnacional més important, determinada, entre altres pautes, per l'extensió i el reforç de l'organització vertical entre matrius i filials en detriment del model d'integració horitzontal, per la flexibilització dels sistemes de producció per a adaptar-se al màxim a les tendències de la demanda, i per l'augment del comerç intraempresarial (Dunning, 1993). Es dona un procés de proliferació d'acords i aliances interempresarials transnacionals en moltes formes, alguns dels quals anomenats *noves formes d'inversió*: adquisicions i fusions, subcontractes, accés a mercats, associacions de recerca i desenvolupament (R+D), compra i cessió de tecnologia. Les xarxes de producció global es desvinculen de la propietat directa, augmenta la subcontractació i el volum d'exportacions nacionals, fet que genera una important amplitud de l'extensió i la intensitat de les xarxes de producció mundials. L'augment de les aliances interempresarials ha contribuït a la concentració del poder de mercat en un reduït nombre d'empreses transnacionals, en alguns sectors concrets considerats fonamentals en l'economia internacional, com el petroli i l'extracció i el tractament dels metalls.

En aquesta conjuntura, les profundes transformacions en el funcionament de les empreses transnacionals són, alhora, la causa i la conseqüència dels revolucionaris canvis tecnològics que es produeixen des dels anys setanta del segle passat, sobretot en les tecnologies de la informació. La cadena de producció i subministrament es transforma i s'amplia en extensió i en intensitat mitjançant xarxes de producció i de comerç desvinculades de la propietat de les grans empreses en gairebé totes les regions del món, encara que hi ha dades que s'han de tenir en compte per a no exagerar la importància del procés de transnacionalització de l'activitat empresarial.

En primer lloc, la transnacionalització de la producció continua afectant primordialment els països desenvolupats i sobretot els que formen part de la tríada Europa, Amèrica del Nord i el Japó. En aquesta etapa històrica, l'origen de les empreses transnacionals és cada vegada més divers, encara que la majoria continuen essent els països de l'OCDE, sobretot Amèrica del Nord, el Japó i

Organització vertical

Dunning (1993) va desenvolupar aquest tema en el model teòric d'organització productiva anomenat *OLI Configurati-on*. Es tracta de canvis produïts per factors endògens i exògens que determinen els comportaments de les empreses transnacionals.

Referència bibliogràfica

J. H. Dunning (1993). *The Globalization of Business*. Londres: Routledge.

Europa. No obstant això, cada vegada hi ha més empreses amb origen en el sud-est asiàtic i en els BRICS que estan expandint les seves cadenes productives. A més, ja hi ha un nombre important d'empreses, asiàtiques, europees i japoneses que s'han establert en països en desenvolupament, sobretot pel que fa a la difusió de la producció. En segon lloc, la majoria de les grans empreses transnacionals continuen tenint un percentatge important de les vendes i dels actius en els països d'origen. No obstant això, l'augment del volum de la IED, vinculat als canvis estructurals en el funcionament intern dels grups empresarials, mostra variacions fonamentals en les xarxes de producció global, que, lligades a la integració comercial i financera, convergeixen en un procés històric diferenciat.

Avui dia els països emergents coneguts com a *BRICS* tenen un paper fonamental en el desenvolupament econòmic del planeta i en la transformació de l'economia mundial. Els BRICS van emergir com a nova força econòmica al principi d'aquest segle. En un informe de Goldman Sachs (2003) es va argumentar que, si els BRICS seguien el mateix procés de desenvolupament que havien seguit en els últims anys, el 2050 les seves economies serien superiors a les economies occidentals, sobretot Europa i els Estats Units. El Brasil, Rússia, l'Índia i la Xina comprenen el 25% del territori del planeta i més del 40% de la població mundial (Goldman Sachs, 2003). Tots plegats representen una nova potència econòmica mundial, i a més són els països amb un creixement econòmic més important en l'última dècada.

El juny del 2009, els líders polítics dels BRIC es van reunir en una primera conferència a Ekaterinburg (Rússia). Es va signar una primera declaració que promovia l'establiment d'un ordre multipolar equitatiu i democràtic. Després es van reunir el 2010 a Brasília, el 2011 a Sanya i el 2012 a Nova Delhi (Índia). El 2011, Sud-àfrica es va unir al grup, de manera que es van establir els BRICS.

De moment no hi ha una aliança política o regional, ni una organització regional. No obstant això, en els últims anys per mitjà de les cimeres s'ha establert cooperació política i econòmica.

Segons dades del Fons Monetari Internacional, el 2012, els cinc BRICS representaven 3 mil milions de persones, amb un producte nacional brut de 13,7 bilions de dòlars.

Pes dels BRICS i els països emergents en l'economia mundial

	Superfície (milions de km ²)	Població (milions de persones)		PIB PPP (MM\$)		Creixement PIB (%) ^(b)		PIB per capita (\$)	
		1990	2010	1990	2010	1990	2010	1990	2009
BRIC	38,4	2.297	2.867	3.611	16.788	4,8	8,0	5.873	6.851
Brasil	8,6	147	191	782	2.010	1,9	3,7	7.179	9.455

Font: adaptada d'Orgaz, Molina i Carrasco (2011), "El creciente peso de las economías emergentes en la economía y gobernanza mundiales. Los países BRIC", *Documentos Ocasionales* (núm. 1101, pàg. 15), Madrid, Banco de España.

	Superfície (milions de km ²)	Població (milions de persones)		PIB PPP (MM\$)		Creixement PIB (%) ^(b)		PIB per capita (\$)	
		1990	2010	1990	2010	1990	2010	1990	2009
Rússia	17,1	145	141	1.169	2.116	22,1	4,9	12.630	13.554
Índia	3,3	862	1.199	750	3.615	5,6	7,4	1.249	2.970
Xina	9,6	1.143	1.335	910	9.047	9,8	10,5	1.101	6.200
Resta emergents ^(a)	60,9	1.993	2.793	5.332	15.861	3,3	4,5	7.709	10.304
Emergents ^(a)	99,3	4.290	5.660	8.943	32.649	3,9	6,2	6.941	8.542
Avançats ^(a)	30,5	891	1.011	16.437	37.391	2,9	1,6	27.230	35.183
Món	129,9	5.182	6.671	25.380	70.040	3,2	3,6	20.081	22.764
Pro memòria									
BRIC/emergents (%)	38,7	53,5	51	41,6	52,0	1,9	3,9	84,6	80,2
BRIC/món (%)	29,6	44,3	43	13,9	24,5	0,8	1,6	29,2	30,1
Emergents/món (%)	76,4	82,8	85	33,4	47,1	1,4	2,6	34,6	37,5

Font: adaptada d'Orgaz, Molina i Carrasco (2011), "El creciente peso de las economías emergentes en la economía y gobernanza mundiales. Los países BRIC", *Documentos Ocasional* (núm. 1101, pàg. 15), Madrid, Banco de España.

Referències bibliogràfiques

Goldman Sachs (2001, novembre). *Building better global economic BRICs*.

Goldman Sachs (2003, octubre). *Dreaming with BRICs: The path to 2050*.

4.2. Integració dels mercats comercials

Paral·lelament a l'expansió de les xarxes de producció global hi ha una segona dimensió de la globalització econòmica: els **processos d'integració comercial dels mercats globals**. Com s'esdevé amb els processos de producció, la internacionalització dels mercats de béns i serveis és una dinàmica inherent al desenvolupament del sistema econòmic capitalista.

L'etapa històrica d'expansió més important del comerç internacional anterior a l'actual es va generar amb l'impuls de la revolució industrial en el període anomenat *belle époque*, entre 1870 i 1914. Davant aquest important desenvolupament del comerç internacional del final del segle XIX, el període d'entreguerres (1918-1942) va derivar en una fase de ruptura i autarquia econòmica per als països europeus. La Primera Guerra Mundial (1914-1918) va

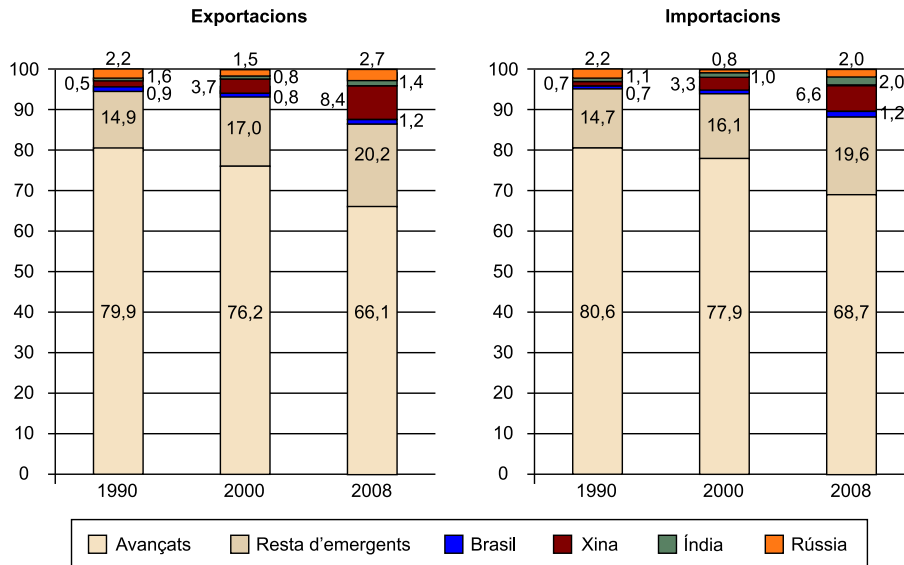
frenar els fluxos comercials i, després, la crisi financera de 1929 va acabar de trencar totes les possibilitats, i va generar en les potències europees una reacció de proteccionisme.

No obstant això, una vegada acabada la Segona Guerra Mundial (1942-1945), els governs vencedors es van encarregar de restituir el sistema de lliure comerç internacional. Es va considerar que l'autarquia econòmica en què havien caigut els països europeus havia portat a la confrontació bèl·lica. Els governs aliats van negociar a Bretton Woods (1944) les condicions del nou règim internacional de comerç, amb l'objectiu d'evitar el proteccionisme del període d'entreguerres. Els representants polítics van negociar la Carta de l'Havana, que establia les bases de la que hauria d'haver estat l'Organització Internacional del Comerç. Malgrat això, l'acord va fracassar i l'Organització Internacional del Comerç no es va arribar a constituir mai com a tal per la negativa del Congrés dels Estats Units d'acceptar la liberalització del comerç internacional. Finalment, el projecte va quedar sols com un instrument de reducció aranzel·lària –l'Acord General sobre Aranzels Duaners i Comerç (GATT)– que constituïa el primer capítol de la Carta de l'Havana. El GATT ha estat l'instrument fonamental que ha possibilitat el desenvolupament de les xarxes globals de comerç internacional entre 1947 i 1995 mitjançant la reducció continuada dels aranzels nacionals, cosa que ha permès l'obertura de les actuals xarxes de comerç globals. En aquest sentit, l'**Organització Mundial del Comerç**, creada el 1995, s'ha consolidat com la institució global que garanteix les regles mundials de la liberalització del comerç i facilita la intensificació d'aquest comerç.

El **systema global** es defineix per una xarxa intensiva de relacions comercials de béns i sobretot de serveis, que enllaça les economies desenvolupades de manera virtual arreu del planeta, de manera que genera una xarxa de mercats globals interpenetrats.

Malgrat que les xarxes del comerç global es donen sobretot entre els països de l'OCDE, hi ha un augment considerable des dels anys setanta de la participació en la xarxa dels països en desenvolupament: en primer lloc, els exportadors de petroli i, després, els de nova industrialització (sud-est asiàtic i Amèrica del Sud) i, en segon lloc, en les últimes dècades s'ha incrementat considerablement la participació dels BRICS. Amb l'excepció de l'Àfrica subsahariana, hi ha una interrelació entre els mercats globals i les xarxes comercials de gairebé tots els països del món.

Participació en el comerç mundial (percentatge del total)

Font: adaptat de l'obra següent: L. Orgaz; L. Molina; C. Carrasco (2011). "El creciente peso de las economías emergentes en la economía y gobernanza mundiales. Los países BRIC". *Documentos Ocasionales* (núm. 1101, pàg. 23). Madrid: Banco de España.

4.3. Transnacionalització del sistema financer internacional

La tercera dimensió de la globalització econòmica important són les transformacions experimentades pel sistema financer internacional, on radica un altre dels centres neuràlgics d'aquests processos.

Igual que en els altres àmbits, des de principis dels anys setanta del segle passat, es detecta en els mercats financers de tot el planeta una **intensificació dels fluxos de capital**.

Fluxos de capital

Els fluxos de capital en els mercats financers es poden classificar en la tipologia d'intercanvis d'inversió següent:

- la inversió estrangera directa (IED), que respon a les inversions productives de les empreses;
- les inversions de capital en accions o bons corporatius;
- les inversions en renda variable internacional i instruments derivats, opcions o permutes financeres (*swaps*);
- els intercanvis crediticis (crèdits bancaris internacionals);
- les inversions en renda fixa internacional pública o privada;
- els fluxos d'ajuda al desenvolupament entre països, i
- els fluxos monetaris (intercanvis monetaris).

El sistema financer internacional de postguerra també es va dissenyar de primer en la conferència de Bretton Woods del 1944, on els Estats Units, el Regne Unit i França van potenciar la creació d'un sistema monetari i financer internacional estable com un dels elements fonamentals per a mantenir l'ordre econòmic internacional. Per això, es va acordar establir un sistema monetari, un sistema de pagament i un ordre financer que poguessin mantenir l'estabilitat financera en moments de crisi, factor que havia influït en l'esdevenir de les dues guerres mundials.

Amb aquest objectiu, es van crear dues organitzacions internacionals que havien de garantir, d'una banda, l'ordre en la balança de pagaments, això és, el **Fons Monetari Internacional** (FMI), i de l'altra, el desenvolupament econòmic, això és, el **Banc Mundial**. L'FMI havia d'exercir el paper de regulador del sistema monetari internacional i garantir l'estabilitat en les relacions financeres internacionals. Malgrat això, però, no ha actuat com a garant de la balança de pagaments dels països i la seva funció de prestadora en crisis financeres ha quedat molt condicionada per polítiques neoliberals (Stiglitz, 2002). L'FMI té la funció de concedir préstecs als estats en situacions de col·lapse econòmic. No obstant això, des de fa més de dues dècades, les condicions que exerceix per a rebre aquests préstecs han esdevingut transmissió de polítiques neoliberals, com la reducció de la despesa pública i la disminució dels sistemes de seguretat social.

Respecte al Banc Mundial, els països van acordar establir un sistema de canvi de monedes fix amb el patró or –i el dòlar com a actiu de reserva–, que establia alguns elements de flexibilitat, un sistema de paritats fixes i la possibilitat d'establir el control de capitals. Aquest sistema d'ajustos de la balança de pagaments proposat pels Estats Units partia d'una concepció liberalitzadora dels mercats. Formalment, cada nació tenia establert un valor de canvi fix amb l'or i aquest havia de ser el patró a partir del qual s'havien de fer les transaccions internacionals. A la pràctica, però, el poder de l'economia dels Estats Units va potenciar el fet que cada vegada més el dòlar esdevingués la moneda d'intercanvi. El sistema Bretton Woods va funcionar bé entre 1945 i 1960, quan l'economia nord-americana era clarament la més gran del món. Els Estats Units subministraven dòlars a l'economia mundial, fet que va estimular el creixement econòmic a Europa i el Japó, país en què es van crear importants mercats de béns i serveis.

El nou ordre financer global va emergir sobretot gràcies a la concurrència de quatre factors en l'àmbit internacional: el col·lapse del sistema financer dissenyat a Bretton Woods, la crisi econòmica de 1973 i l'aparició de l'euromercat (*euromarket*), la desregulació nacional dels mercats financers afavorida pels governs propis i la incorporació de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (Strange, 1996).

Tots aquests canvis han comportat el desenvolupament exponencial dels mercats amb fluxos de capitals en els quals l'activitat financera està del tot deslligada de l'activitat econòmica real, sia de producció o d'inversió estrangera directa.

El sistema dissenyat a Bretton Woods va durar ben poc. L'hivern de 1956-1957 va aparèixer la primera crisi financera. Europa s'havia recuperat de pressa, però la seva balança de pagaments no podia fer front a les importacions que arribaven dels Estats Units. La balança de pagaments del Regne Unit es va col·lapsar.

Referència bibliogràfica

J. Stiglitz (2002). *Globalization and its discontents*. Nova York: W. W. Norton & Company Inc.

Euromercat

L'euromercat era el mercat financer de dòlars fora dels Estats Units. El mercat de la City de Londres va ser el centre del mercat de l'eurodòlar des de mitjan dècada dels seixanta, i va actuar mitjançant les filials dels bancs nord-americans a Londres, París o Frankfurt.

En aquells moments, el govern nord-americà va aprofitar per liberalitzar per primera vegada el sistema de canvi monetari. Després, quan a finals dels anys seixanta Europa i el Japó van consolidar el desenvolupament de les seves economies, van començar a deixar de requerir tants fluxos de dòlars. Tot això va coincidir en un moment en què els Estats Units s'enfrontava a una crisi econòmica interna i una guerra internacional al Vietnam, fet que va generar un important deute intern. La crisi va bloquejar el sistema Bretton Woods. El 1971, el president Richard Nixon va trencar formalment el sistema de paritats fixes (patró fix or-dòlar), i va deixar el sistema monetari internacional com un sistema de canvi flexible.

En la crisi econòmica de 1973, els països van haver d'acceptar el sistema flexible, fet que va potenciar en gran manera la dificultat de reconstruir un sistema d'intercanvi fix. A més, en aquells moments, els mercats de capital internacional es van veure afectats per l'important flux d'eurodòlars procedent dels països exportadors de petroli, cosa que va donar lloc a ràpids moviments de capital a curt termini que van impedir als governs i els bancs centrals mantenir paritats en les seves monedes.

Paral·lelament a aquests esdeveniments, és important destacar que en el si dels mercats financers també es van produir canvis significatius. En primer lloc, van augmentar considerablement les transaccions internacionals de capital no associades directament a la IED, cosa que va afavorir les activitats de transnacionalització de les empreses i sobretot el desenvolupament de les noves tecnologies i dels sistemes d'informació, que van potenciar el creixement dels mercats financers globals. Els intercanvis financers globals han esdevingut intercanvis d'informació a escala planetària sense correspondre's amb intercanvis del sistema de producció global. A més, les tecnologies de la informació han permès comprimir els espais i el temps arreu del món, i han facilitat així que els mercats financers globals no deixin d'actuar mai.

En la dècada dels setanta, les empreses van començar a beneficiar-se d'aquest joc flexible de transaccions financeres, fet que va augmentar la dificultat dels governs nacionals de restringir les activitats empresarials i la IED, i va flexibilitzar fins i tot els mercats interns. I al cap d'una dècada, es va accelerar l'emergència de dòlars que suraven en els mercats financers internacionals, i se'n va accelerar així la integració en el context dels euromercats.

D'aquesta manera es va produir la internacionalització i l'obertura dels mercats financers que va permetre el flux de capitals arreu del planeta mitjançant una descompartimentació dels mercats.

Aquesta flexibilitat també va comportar que els intermediaris financers tradicionals, com els bancs comercials, perdessin protagonisme com a intermediaris en els mercats monetaris. Alhora, van aparèixer importants inversors ins-

titucionals, fons de pensions, companyies d'assegurances, societats de gestió de fons d'inversió, que van flexibilitzar encara més els mercats financers i van difuminar el protagonisme dels actors.

Tot aquest procés explica que la globalització dels mercats financers ha estat possible perquè s'hi han incorporat les tecnologies de la informació i la comunicació, que des dels anys setanta han estat un dels instruments centrals per a augmentar el volum i la velocitat de les transaccions financeres arreu del planeta. Les noves tecnologies han permès gestionar el volum d'intercanvis financers, ampliar el tipus de productes i mantenir els mercats oberts tot el dia. El desenvolupament de la informàtica ha fet possible calcular i gestionar fàcilment les finances modernes. El procés de globalització va rebre el suport de governs com el londinenc, que veia amenaçat el valor de la lliura esterlina i el paper de la City en les finances internacionals. Els Estats Units també van afavorir el desenvolupament dels mercats globals i, a poc a poc, tant el Japó com els governs europeus van anar acceptant la liberalització financera.

Tot això va comportar, com explica Strange (1996), la desaparició del poder dels estats en la gestió de l'estructura financera internacional i va permetre l'acceleració del creixement i el poder dels mercats financers globals. Els governs van afavorir amb les seves polítiques la desregularització dels mercats. A més, els grups de pressió privats van saber pressionar els països occidentals per aconseguir desregularitzar els mercats financers interns, cosa que va afavorir el procés de globalització i d'integració a escala mundial.

La liberalització del moviment de capitals i la integració financera global ha minat l'autonomia dels governs nacionals en el marc de les polítiques econòmiques (Underhill, 2000, pàg. 111).

Finalment, aquest procés de liberalització dels mercats financers ha derivat en el marc de transnacionalització financera en què vivim ara mateix i en el desenvolupament d'un procés cíclic de crisis financeres globals, que des de 1990 han anat desestabilitzant el sistema capitalista i han generat crisis socials i desocupació en diferents parts del planeta, sense que cap govern ni organització internacional ho pugui controlar.

Referència bibliogràfica

G. R. D. Underhill (2000). "Introduction to global issues in historical perspective". A: R. Stubbs; G. R. D. Underhill (eds.). *Political economy and the changing global order*. Toronto: Oxford University Press.

5. Impactes de la globalització en la política mundial i en les relacions internacionals

Els processos de la globalització han esdevingut processos multidimensionals impulsats per la transnacionalització dels mercats i pels fluxos econòmics juntament amb la difusió de noves tecnologies que ha anat adquirint complexitat quant a l'extensió temporal i espacial en els àmbits polític, econòmic, social, cultural i mediambiental (Held i altres, 1999).

Cadascuna d'aquestes dimensions ha experimentat diferents processos transformadors que han comportat una transnacionalització de les relacions entre els actors, l'extensió de les xarxes i interconnexions globals. Els processos constitutius de la globalització contemporània són cada vegada més complexos i es fonamenten en diferents processos transformadors que tenen impactes en la transnacionalització dels reptes i els impactes de l'activitat política, econòmica, social, cultural i mediambiental.

5.1. Globalització: principals impactes i transformacions en el sistema internacional

Els principals efectes de la globalització sobre el sistema internacional són els següents:

- Emergència de nous riscos i noves amenaces que tenen un impacte transnacional o global (canvi climàtic, pobresa, atur, terrorisme).
- Sorgiment de crisis econòmiques i financeres que afecten els fluxos financers globals i no poden ser gestionades des de la política nacional i tenen greus conseqüències socials.
- Sorgiment i proliferació d'actors polítics no estatals, de naturalesa molt diversa.
- Cert desordre mundial, transformació de l'ordre mundial.
- Emergència de noves formes de governança disseminades en temes i contextos concrets.

En el marc de la **dimensió política internacional**, els principals aspectes que han influït en els processos de globalització són l'expansió de la societat internacional, l'emergència dels actors no estatals, sobretot les empreses trans-

nacionals que actuen com a autoritats privades en la governança, el desenvolupament i l'activisme d'una societat civil global cada vegada més organitzada políticament. Tot això ha permès l'emergència i el desenvolupament de nous règims internacionals en els àmbits social, polític i mediambiental, i de manera paral·lela una extensió planetària de la violència organitzada, que s'exemplifica en l'expansió del terrorisme global, de la corrupció, del narcotràfic.

En el **context social**, els principals aspectes que han influït en els processos de globalització són la transnacionalització de les desigualtats socials, l'expansió de la pobresa, les migracions globals. Entre els impactes de la globalització cultural hi ha la transnacionalització i l'homogeneïtzació de les cultures, un coneixement intercultural més gran, l'homogeneïtzació de la cultura de consum global i la proliferació d'identitats plurals o híbrides. En els últims anys, també hem vist un procés de globalització dels **impactes mediambientals**. Avui el canvi global és una realitat amb impacte transnacional, la degradació dels recursos naturals, la reducció de la biodiversitat, l'escassetat d'aigua i la disseminació dels recursos tòxics arreu del planeta.

Held i altres (1999, pàg. 21) classifiquen les dimensions de la globalització com a dimensions espaciotemporals i organitzatives, tal com s'exposa en la taula següent:

Globalització

Dimensions espaciotemporals	Dimensions organitzatives
Extensió de les xarxes globals	Infraestructura de la globalització
Intensitat de les interconnexions globals	Institucionalització de les xarxes globals i de l'exercici del poder
Velocitat dels fluxos globals	Pautes de les estratificacions globals
Impacte potencial de les interconnexions globals	Formes dominants de les interaccions globals

Font: Held i altres (1999, pàg. 21).

A partir d'aquesta classificació els autors determinen quatre tipus de globalització:

- **Lleugera:** extensió àmplia, intensitat baixa, velocitat baixa, poc impacte.
- **Difusa:** extensió àmplia, intensitat alta, velocitat alta, poc impacte.
- **Densa:** extensió àmplia, intensitat alta, velocitat alta, molt impacte.
- **Expansiva:** extensió àmplia, intensitat baixa, velocitat baixa, molt impacte.

I determinen que la globalització actual és una globalització densa, amb molts impactes i alta velocitat de canvis, àmplia en els efectes que té i d'intensitat alta. La globalització actual es pot definir amb les característiques següents (Held i altres, 1999):

- Hi ha grups de processos i lògiques que afecten l'emergència de xarxes interregionals i sistemes d'interacció i canvis en les societats nacionals i en els contextos globals.
- Té un impacte i una densitat amplis de les connexions i les xarxes entre comunitats, estats, institucions intergovernamentals, ONG, empreses multinacionals i moviments socials. Es tracta d'un procés de reestructuració que reflecteix formes de desigualtat i genera nous processos d'inclusió i exclusió social.
- Trobem els efectes en diferents àmbits com la cultura, la política, la legislació, el medi ambient.
- S'associa a desterritorialització i reterritorialització dels espais socioeconòmics i polítics.
- Es relaciona amb la transformació i l'expansió de les escales de poder en xarxes espacials i circuits de poder.

Lectures recomanades

M. Castells (1996). *La sociedad red. La era de la información: economía, sociedad y cultura* (vol. 1). Madrid: Alianza.

M. Castells (1997). *El poder de la identidad. La era de la información: economía, sociedad y cultura* (vol. 2). Madrid: Alianza.

M. Castells (1998). *El fin del milenio. La era de la información: economía, sociedad y cultura* (vol. 3). Madrid: Alianza.

B. Barber (1995). *Jihad versus McWorld*. Nova York: Times Books.

P. G. Cerny (1995). "Globalization and the changing logic of collective action". *International Organization* (vol. 49, núm. 4, pàg. 595-625).

5.2. Globalització i societat postinternacional

Les principals implicacions polítiques de la globalització tenen a veure amb els estats i la transformació d'aquests estats en el context de la governança global. Els estats nació han deixat de ser els actors fonamentals en la governació mundial, i a més tenen dificultats importants per a garantir la provisió de béns públics (Cerny, 1995). La proliferació de processos i d'estructures en economies polítiques d'escala global i local està reduint des de fora i des de dins l'autoritat, la legitimitat i la capacitat dels estats per a proveir de béns públics,

sobretot de béns públics globals, com la gestió de l'aigua al planeta, la gestió dels recursos mediambientals, la biodiversitat, la justícia social, l'equilibri territorial.

Més enllà d'aquest debat teòric sobre el concepte de *globalització*, hem de tenir en compte la transcendència de les transformacions històriques experimentades en el marc de la societat internacional en les últimes dècades del segle XX. En conseqüència, qualsevol anàlisi de l'economia política internacional contemporània no pot prescindir d'una aproximació als processos de transformació.

L'anàlisi dels processos de transformació econòmica del final del segle XX es vincula amb els canvis organitzatius introduïts en les empreses globals. Els canvis en les organitzacions empresarials impulsen les transformacions globals i afavoreixen el lideratge de les empreses en els nous mercats. Per a entendre bé els processos de globalització i la modificació de les estructures organitzatives de les empreses, en les relacions internacionals actuals, assistim a dos processos que estan molt vinculats i es desenvolupen paral·lelament: d'una banda, la transformació del poder dels estats nació, i de l'altra, l'adquisició que fan els actors no governamentals, com les organitzacions de la societat civil i les empreses, de nous àmbits de poder i d'autoritat.

Les interconnexions transnacionals han generat l'aparició de complexes relacions i xarxes de relacions entre comunitats, estats, organitzacions internacionals, organitzacions no governamentals i empreses, en el nou ordre mundial. A partir de la consideració que la societat internacional ha adquirit noves dimensions que han transformat les estructures de poder econòmic, polític, social i cultural, Ibáñez (2005, pàg. 47-62) apunta la tesi de l'existència d'una nova etapa en el desenvolupament de la societat internacional, la qual anomena **societat postinternacional**.

Societat postinternacional

Ibáñez adopta el concepte de *societat postinternacional* partint de la idea defensada per Rosenau (1990) i Rosenau i Gempiel (1992) en la seva anàlisi de les transformacions esdevingudes en les últimes dècades en la societat internacional com a canvi en procés i indeterminat que hi ha al darrere del declivi dels patrons tradicionals d'aquesta societat internacional, però sense determinar cap a on es dirigeixen aquests canvis. Les argumentacions exposades per l'autor són les següents:

- 1) Hi ha una societat postinternacional, posterior a la societat internacional d'estats que es va conformar entre els segles XVI i XX.
- 2) Perquè sorgeix de l'existència de la societat internacional d'estats, que mitjançant les normes i institucions que garanteixen l'ordre internacional ha creat les condicions perquè actors no estatals facin activitats transnacionals de cooperació i conflicte, i s'insereixin així en aquest ordre i el converteixin en un ordre postinternacional.

Per a analitzar amb més detall aquest concepte, us recomanem que consulteu del treball d'Ibáñez (2005).

Transformacions en la realitat social

En les últimes dècades, la societat ha apreciat la importància d'aquests canvis en tots els aspectes de la realitat social, com l'esdevenir de la política internacional, el desenvolupament de la comunitat empresarial, l'amplitud del marc sindical o el desenvolupament de la societat civil a escala global.

Referències bibliogràfiques

- J. N. Rosenau (1990). *Turbulence in World Politics. A Theory of Change and Continuity*. Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press.
- J. N. Rosenau; E. O. Zempiel (eds.) (1992). *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge, Anglaterra: Cambridge University Press.

5.3. Globalització: implicacions culturals i societat xarxa

La difusió del sistema de capitalisme global ha comportat una homogeneïtzació de patrons de consum arreu del planeta que ha estat definida com la lluita de Jihad contra McWorld (la localització contra la globalització) (Barber, 1995).

Barber considera que hi ha una lluita política entre dues forces que amenacen el desenvolupament dels processos democràtics al planeta. En primer lloc destaca el **procés de Jihad**, que defineix com l'emergència de les cultures segons concepcions molt restrictives de les creences religioses que enfronten aquestes cultures a qualsevol tipus d'aproximació religiosa o cultural i fomenten la segmentació i el conflicte. Es defineixen per oposició a les altres cultures i s'oposen a la cultura global i a les forces econòmiques i polítiques occidentals.

Entre els exemples que exposa hi ha l'emergència dels moviments polítics i els conflictes en els països musulmans, i sobretot en països on conviuen cultures i formes religioses, com a l'ex-Iugoslàvia.

Enfront d'això, Barber descriu la **cultura de l'homogeneïtzació del comerç i el consum global**, que es fonamenta en el desenvolupament d'una cultura del consum global, basada en els centres comercials globals que podem trobar a totes les grans ciutats del planeta. Barber considera que aquestes dues grans tendències conviuen en el nostre planeta i operen amb la mateixa força en direccions oposades, una promovent l'odi cultural i l'altra homogeneïtzant les persones, els mercats, el desenvolupament tecnològic i els hàbits de consum. No n'hi ha cap que promogui el procés i els valors democràtics en què s'havia fonamentat el desenvolupament polític internacional en la segona meitat del segle XX i poden portar a conflictes arreu del planeta.

L'antipolítica del McWorld provoca un globalisme burocràtic i tecnocràtic de consum global; en canvi les forces del Jihad provoquen la tribalització i règims més dictatorials.

Aquests processos de transnacionalització han estat analitzats i definits per Castells (1997) com l'emergència de la societat xarxa i l'era de la informació.

“L’era de la informació defineix l’actual període històric caracteritzat per una revolució tecnològica centrada en les tecnologies digitals d’informació i de comunicació, concomitant, però no causant, amb l’emergència d’una estructura social en xarxa, en tots els àmbits de l’activitat humana, i amb la interdependència global d’aquesta activitat. És un procés de transformació multidimensional que és alhora incloent i excloent segons els valors i interessos dominants en cada procés, a cada país i en cada organització social. Com tot procés de transformació històrica, l’era de la informació no determina un curs únic de la història humana. Les seves conseqüències, les seves característiques depenen del poder dels qui se’n beneficien en cadascuna de les múltiples opcions que es presenten a la voluntat humana.”

Castells (1997)

En aquest sentit, Castells (1996) analitza com la revolució de les tecnologies de la informació i la comunicació ha transformat les bases de la societat, que s’estructura cada vegada més en xarxes de la informació. Això ha diferenciat clarament les diferents economies de producció, des de les regions i dels països més avançats i tecnològics, extremament flexibles i amb una clara individualització del treball i de la vida social, fins als països més empobrits, amb grans grups de població no educats i desconnectats del desenvolupament tecnològic, que viuen en la pobresa.

El sociòleg descriu la **cultura de la virtualitat real** com la cultura generada pels canvis tecnològics i els mitjans de comunicació, sobretot a les grans ciutats. Tot això ha afectat la naturalesa de les relacions, el temps i l’espai i la política global.

Més endavant, Castells (1998) se centra en l’estudi de la manera com les transformacions tecnològiques i econòmiques influeixen en les persones i en el poder de la identitat. Defensa la tesi de fins a quin punt encara és important per a donar sentit a la vida de les persones la identitat cultural, religiosa i nacional. I vincula aquestes identitats al desenvolupament dels nous moviments socials globals i locals. La seva recerca analitza diferents mobilitzacions populars arreu del planeta contra els processos de globalització, i també la formació de projectes alternatius d’organització social, com els que representen el moviment ecologista i el feminista.

Resum

En aquest mòdul hem fet una anàlisi de l'evolució de les aproximacions teòriques de la disciplina de les relacions internacionals per entendre els impactes causats pels canvis històrics, econòmics i polítics esdevinguts en el context internacional en les últimes dècades del segle xx. En primer lloc, la caiguda del mur de Berlín el 1989 i el final de la guerra freda van marcar un moment d'emergència de noves aproximacions teòriques i nous temes d'estudi. En segon lloc, en aquest context, l'impacte de la globalització econòmica, les noves tecnologies de la informació i la comunicació, l'emergència de la societat xarxa i les seves conseqüències polítiques, socials o mediambientals van transformar els temes d'anàlisi de la disciplina, que va anar integrant en el seu estudi l'anàlisi de l'economia política internacional, la **globalització**. En aquest context, aquestes transformacions van implicar l'emergència de nous temes d'estudi de les relacions internacionals que anaven més enllà de les relacions interestatals, i de cooperació i conflicte bèl·lics que havien marcat la disciplina en el període de la guerra freda.

Per a poder entendre aquests canvis, trobem en la disciplina a partir de la dècada de 1970 l'emergència de nous enfocaments teòrics, que van proposar noves aproximacions ontològiques i epistemològiques amb l'objectiu d'explicar les transformacions globals, i que han influït en l'esdevenir de l'estudi del que avui s'anomena **governança global**. En aquest sentit, hi ha diferents aproximacions teòriques amb un gran impacte en la disciplina que tenen com a objectiu principal explicar aquests processos de transformació i complexitat (Rosenau, 1990). S'analitzen així els conceptes d'**interdependència complexa** i **règims internacionals**.

Held i altres (1999, pàg. 17) defineixen la **globalització** com un conjunt de processos multidimensionals, més que un procés individual, esdevingut en l'últim terç del segle xx en l'economia i la política internacionals, que ha ampliat, estès i aprofundit les interconnexions socioeconòmiques arreu del planeta, i ha augmentat les interdependències espaciotemporals i la magnitud que tenen, fet que ha provocat que els intercanvis i els fluxos econòmics, polítics, socials i culturals transcendixin avui els marcs i les fronteres dels estats nació.

L'impacte de la globalització ha estat tan important en les relacions internacionals que, com a conseqüència d'això, la política mundial ha adquirit noves dimensions i han emergit nous elements espaciotemporals i formes de governança dels afers globals. Les interconnexions transnacionals generades per la globalització han donat lloc a l'aparició de complexes xarxes de relacions entre una multiplicitat d'actors –com els estats i les seves agències governamentals, els governs locals, les comunitats, les organitzacions intergovernamentals i les organitzacions internacionals regionals, els actors no estatals, com les organitzacions no governamentals i les empreses–, i han emergit així noves formes d'institucionalització dels processos de govern de temes transnacionals i globals. Els estats nació han deixat de ser els actors fonamentals en la governació mundial, i es produeix una emergència de nous actors, mecanismes i riscos. A partir de l'anàlisi d'aquestes transformacions, alguns autors defensen l'existència d'una societat postinternacional que supera la concepció de la societat internacional d'estats, i l'emergència de la societat xarxa, que descriu més bé les dimensions culturals i socials de la globalització.

Vegeu també

Tenint en compte els temes que hem estudiat aquí, en el mòdul "Globalització i governança global" d'aquesta assignatura analitzarem com els impactes de la globalització en la política mundial han generat noves formes de governació que han estat examinades en el marc de la disciplina de les RI en els últims anys.

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Sobre l'aproximació al concepte de *governança global* la lectura obligatòria és:

Dingwerth, K.; Pattberg, Ph. (2006). "Global governance as a perspective on world politics". *Global Governance* (núm. 12, pàg. 185-203).

Sobre els canvis en l'estructura econòmica la lectura obligatòria és:

Held, D.; McGrew, A. (2002). "Introduction". A: D. Held; A. McGrew (ed.). *Governing globalization. Power, authority and global governance* (pàg. 1-14). Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

Bibliografia complementària

Held, D.; McGrew, A. (2002). "Introduction". A: D. Held; A. McGrew (ed.). *Governing globalization. Power, authority and global governance* (pàg. 1-14). Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

Hirst, P. (1997). "The global economy-myths and realities". *International Affairs* (vol. 3, núm. 73, pàg. 409-425).

Keohane, R. O.; Nye, J. (2000). "Introduction". A: R. O. Keohane; J. Nye (eds). *Governance in a globalizing world* (pàg. 1-41). Danvers: Brookings Intatutions.

Koenig-Archibugi, M. (2002). "Mapping global governance". A: D. Held; A. McGrew (eds.). *Governing globalization. Power, authority and global governance* (pàg. 46-69). Cambridge, Anglaterra: Polity Press.

Pattberg, Ph. (2007). "Global governance: Reconstructing a contested concept". A: *Private institutions and global governance* (pàg. 31-48). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Salomón, M. (2002). "La teoría de las relaciones internacionales en los albores del siglo xxi: diálogo, disidencia, aproximaciones". *Revista Electrónica de Estudios Internacionales* (núm. 4).

Whitman, J. (2005). "The Development of the governance concept". A: *The limits of global governance* (pàg. 16-31). Oxon: Routledge.

